
ІНСТРУМЕНТИ МІНІМІЗАЦІЇ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ ПРИ СПОЖИВЧОМУ КРЕДИТУВАННІ

ШАПОВАЛ Олексій Андрійович, аспірант кафедри банківської справи Київського національного торговельно-економічного університету

Вступ. У процесі споживчого кредитування банк повинен визначити один із можливих варіантів поточного регулювання ризику споживчого кредитування: уникнення, прийняття або використання інструментів зниження його рівня. Крім того, обрана стратегія регулювання ризику позичальника повинна бути узгоджена зі стратегічною метою функціонування банку та цілями його кредитної діяльності. Оскільки споживче кредитування має свою специфіку прояву, постає необхідність більш детального розгляду методів зниження рівня ризику стосовно даного виду діяльності. Розгляд саме цього методу є необхідним, зважаючи на те, що інші два методи є доволі простими та полягають у прийнятті ризику або відмови від нього. Інструменти, що використовуються для мінімізації кредитного ризику в процесі здійснення споживчого кредитування, доцільно розглядати на рівні окремої позики та пулу таких позик.

Останні дослідження та публікації. У зарубіжній та вітчизняній науковій літературі накопичено значний обсяг досліджень щодо розв'язання проблем управління кредитним. У розвиток теоретичної бази з цих питань значний внесок зробили науковці: Г.М. Азаренкова, В.Я. Вовк, О.С. Дмитров, В.В. Коваленко, О.Г. Коренева, В.В. Крилова, О.І. Лаврушин, Н.І. Валенцева, В.І. Міщенко, А.М. Мороз, С.В. Науменкова, Л.О. Примостка, Н.Г. Слав'янська, О.М. Тридід, Н.П. Шульга та інші. Разом з цим слід відмітити, що окремі аспекти цієї проблеми ще залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, потребують додаткового вивчення інструменти мінімізації кредитного ризику, що використовуються у процесі споживчого кредитування.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та систематизація інструментів мінімізації кредитного ризику, що використовуються в процесі споживчого кредитування.

Основні результати дослідження. Єдиного підходу до класифікації інструментів мінімізації кредитного ризику немає. У працях Л.О. Примостки [12], А.В. Хмеленкота, В.Я. Вовк [8] методи управління кредитним ризиком розділяються на методи управління на рівні окремої позики (аналіз кредитоспроможності та аналіз кредиту, структурування кредиту, документування кредитних операцій, контроль) та на рівні кредитного портфеля (диверсифікацію, лімітування, створення резервів).

В.В. Вітлінський поділяє методи, які необхідно застосовувати з метою зниження ступеня кредитного ризику на зовнішні та внутрішні.

Зовнішні способи зниження ступеня ризику здійснюються двома шляхами: адміністративного та економічного регулювання банківських ризиків з боку держави, та шляхом повної або часткової передачі ризику другій стороні, наприклад, страховій компанії. До цієї групи способів належать: лімітування та резервування згідно з нормативними актами, гарантія, порука, застава, страхування, розподіл ризиків. Однак, застава не може бути способом зниження кредитного ризику при споживчому кредитуванні, оскільки суперечить природі споживчого кредиту (як правило, споживчий кредит є бланковим). Внутрішні способи зниження ступеня ризику, на думку В.В. Вітлінського, реалізуються адекватними внутрішньобанківськими засобами менеджменту та маркетингу.

До внутрішніх способів належать: вибір видів і режимів здійснення кредитних операцій, лімітування, диверсифікація кредитного портфеля, створення резервів, здобуття додаткової інформації, моніторинг та контроль ризику [7, с. 121-124].

На нашу думку, подібні класифікації містять низку неточностей, що проявляються у відсутності в першому випадку чіткого розмежування інструментів за суб'єктами управління та за черговістю виконання, а в другому, крім черговості, не вказується до якого виду кредитного ризику (індивідуального чи портфельного) можна застосувати ці інструменти.

Об'єктами регулювання ризику споживчого кредитування є:

- комплексний ризик споживчого кредитування;
- види ризиків (кредитний та операційний), що формують комплексний ризик споживчого кредитування;
- ризик індивідуальних кредитів;
- ризик кредитного портфеля [6, с.221].

Наведемо власну класифікацію інструментів мінімізації кредитного ризику, що ґрунтується на їх розподілі за суб'єктами управління та характером охоплення (рис. 1).

Згідно з наведеною класифікацією, інструменти мінімізації кредитного ризику розподіляються на три групи:

- внутрішньобанківські (інструменти розробляються та використовуються самою банківською установою);
- міжбанківські (інструменти розробляються групою банків для того, щоб спільними зусиллями зменшити ризик);
- державні (інструменти управління кредитним ризиком з боку державних органів шляхом встановлення нормативних значень певних показників).

Як бачимо, регулювання кредитного ризику споживчого кредитування здійснюється на макро-, мезо- та мікрорівнях. У свою чергу, внутрішньобанківські інструменти мінімізації кредитного ризику розподіляються на дві групи: превентивні та компенсаційні. До інструментів превентивної дії належать такі, що дають змогу знизити ймовірність реалізації кредитного ризику, а компенсаційні інструменти дозволяють банку зменшити масштаб втрат у разі реалізації кредитного ризику.

Використання організаційних інструментів управління кредитним ризиком являє собою формування ефективної організаційної структури та ретельний добір персоналу для забезпечення чіткого кредитного процесу в банку з дотриманням всіх внутрішніх нормативних актів, що регулюють відносини позичальника та кредитора.

Інформаційні інструменти являють собою надання банками споживачам всієї необхідної інформації про умови кредиту (суму, строк, можливу мету використання, тип процентної ставки) та його сукупну вартість, а також консультації клієнтам щодо переваг і недоліків обраної схеми кредитування. Цей інструмент сприяє адекватній оцінці позичальником своїх фінансових можливостей для повернення кредиту в майбутньому, а отже «страхує» банк від видачі завідомо проблемного кредиту.

Аналіз кредитоспроможності позичальника є чи не одним із найбільш ефективних інструментів протидії виникненню кредитного ризику. Кредитоспроможність позичальника, на наш погляд, – це здатність позичальника у встановлений термін та у повному обсязі розраховуватись за своїми борговими зобов'язаннями перед кредитором. Методологія оцінки кредитоспроможності базується як на визначенні фінансових (кількісних), так і нефінансових (якісних) критеріїв, що можуть тією чи іншою мірою вплинути на виконання позичальником своїх зобов'язань за кредитом. Відповідними працівниками банку визначається ймовірність впливу значень цих показників на дотримання умов кредитного договору боржником.

До фінансових показників кредитоспроможності позичальника, зазвичай, відносять його місячний сукупний чистий дохід із прогнозованим доходом наступних місяців, стан (у разі наявності) поточного/депозитного рахунку, коефіцієнти поточної платоспроможності позичальника.

Рис. 1. Інструменти мінімізації кредитного ризику при споживчому кредитуванні

Джерело: складено автором

До якісних характеристик належать: вік, соціальна стабільність клієнта (ділова репутація, наявність постійної роботи, сімейний стан тощо), загальний матеріальний стан (наявність нерухомого майна тощо), кредитна історія (частота отримання кредитів, суми кредитів і своєчасність їх погашення).

Методами забезпечення повернення кредитів також є гарантія та поручительство. Згідно статті 560 Цивільного кодексу України гарантією є зобов'язання банку, юридичної особи або страхової організації виконання боржником свого обов'язку перед кредитором, що оформлюється гарантійним листом. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником шляхом сплати кредитору грошової суми відповідно до умов гарантії [1]. На відміну від гарантії, порука оформлюється договором поруки, а надаватися може й фізичними особами. Головною відмінністю є те, що боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, тобто поручитель виконує своє зобов'язання за договором поруки, а не зобов'язання боржника за основним договором.

Кредитний ліміт на одного позичальника (ліміт індивідуального кредитного ризику) – максимально допустима величина кредитного ризику, яку готовий прийняти банк при кредитуванні позичальника, за виданими кредитами на певний термін. Цей ліміт встановлюється на основі аналізу фінансового стану позичальника, структури угоди, репутації позичальника та юридичної експертизи наданих документів. Лімітування одного позичальника дозволяє плановірно регулювати та відслідковувати якість кредитного портфеля банку, його динаміку та структуру, обмежувати обсяг операцій з одним позичальником. У результаті цього реалізація будь-якої одиничної кредитної угоди підпорядковується загальним правилам і вимогам, продиктованим лімітуванням ризикових позицій.

Контроль індивідуального кредитного ризику має здійснюватись обов'язково, упродовж усього періоду дії кредитного договору та на регулярній основі зі встановленою періодичністю в зв'язку з постійною зміною фінансового стану позичальника, а, отже, його спроможністю погасити кредит. Ризик-менеджер має регулярно проводити моніторинг фінансового стану та фактичної діяльності позичальника, реального графіка платежів позичальника на предмет відповідності плановому графіку, прогнозувати зміни фінансового стану позичальника з метою своєчасного виявлення проблемних активів (за наявності негативних факторів ризику), постійно контролювати дотримання позичальником основних умов кредитного договору [9, с.78].

Під структуруванням кредиту, що входить до компенсаційних інструментів мінімізації кредитного ризику, розуміють розробку умов кредитного договору за типовими або індивідуальними умовами з метою отримання банком прибутку при одночасній мінімізації кредитного ризику. При розробці договору споживчого кредитування особлива увага звертається на такі його параметри: термін кредитування, процентна ставка за користування кредитом, цільове призначення кредиту.

Найбільш дієвим інструментом у разі виявлення уповноваженими особами банку кредитів, які за рядом ознак можуть стати проблемними, є реструктуризація заборгованості. Реструктуризація полягає в перегляді кредитного договору з метою встановлення більш сприятливих умов для виконання позичальником своїх зобов'язань. Найбільш поширеними заходами реструктуризації заборгованості боржника є: пролонгація кредиту; надання відстрочки на виплату кредиту; списання суми штрафів та неустойки; перекредитування, тобто погашення проблемного кредиту за рахунок нового кредиту, виданого на пільгових умовах; зміна схеми кредитування (з аннуїтетної на класичну); зниження відсоткової ставки за кредитом, хоча останнім інструментом банки користуються не часто, адже у такий спосіб вони визнають неефективність своєї кредитної політики.

У випадку, якщо позичальник не виконує свої зобов'язання, банк має у своєму розпорядженні інструмент компенсації збитків – неустойку, що одночасно служить стимулом для позичальника не ухилятися від виконання своїх зобов'язань і, тим самим, не збільшувати борг. Неустойкою є грошова сума або інше майно, які боржник повинен

передати кредиторів в разі порушення боржником зобов'язання. Причому існує два різновиди неустойки – штраф та пеня. Штраф обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання, натомість пеня обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання [1].

Страховання індивідуального кредитного ризику споживчого кредитування здійснюється страховою компанією та направлене на мінімізацію ризику настання неплатоспроможності позичальників за програмою споживчого кредитування.

Основними причини виникнення неплатоспроможності позичальника – фізичної особи, що отримала кредит на споживчі цілі, може бути: смерть з будь-якої причини (в тому числі в результаті нещасного випадку); постійна втрата загальної працездатності (інвалідність I та II групи), тобто неможливість отримувати повноцінний, регулярний дохід; втрата джерела постійного заробітку [13, с.293-294]. Суть страхування кредитних ризиків полягає в тому, що в разі неповернення банку кредиту несумлінним позичальником і неможливості стягнути кошти, страхова компанія компенсує банку збитки відповідно до укладеного договору страхування кредитних ризиків.

Розрізняють два основні варіанти страхування індивідуального кредитного ризику споживчого кредитування:

1. Страхування відповідальності позичальником. У цьому випадку сторонами страхових відносин є позичальник (страхувальник), банк-кредитор (застрахований), на користь якого страхується кредит, і страховик. За цією схемою позичальник безпосередньо вступає у відносини зі страховиком і вразі настання страхового випадку, обов'язок повернення кредиту лягає на страховика.

2. Страхування ризику непогашення кредиту кредитором. Таке страхування отримало назву делькредерного. За цим видом страхування банк перекладає ризик неповернення кредиту на страховика, виступаючи одночасно страхувальником та застрахованим.

Хоча за обома типами банк страхує себе від кредитного ризику, більш розповсюдженим є перший, оскільки він не потребує від банку додаткових грошових вкладень – позичальник страхує себе за власний рахунок. Делькредерне страхування в більшості випадків є не вигідним не тільки для банків, а й для страхових компаній, у зв'язку з тим, що банки страхують за власний рахунок кредити, які, на їхню думку, можуть стати проблемними. Тобто, до страхового портфелю страхової компанії потрапляє не вся сукупність кредитів, а лише завідомо проблемна її частина.

У випадку, коли позичальник систематично не виконує свої зобов'язання, а кредит не був застрахованим, банк для захисту своїх інтересів може вдатись до процедури стягнення заборгованості. Ця процедура може проходити в порядку судового та виконавчого провадження. Однак такий сценарій є не вигідним як для банку, так і для позичальника з точки зору часових, фінансових і трудових втрат. Найпростішим і найменш витратним для боржника методом стягнення кредитної заборгованості є досудові переговори, під час яких відбувається врегулювання спірних питань і закріплення порядку та термінів повернення боргів і виплат компенсацій з мінімальними фінансовими втратами, як для боржника, так і для банку. Якщо переговори та інші досудові процедури не мали впливу на боржника, банк переходить до примусового стягнення заборгованості. Це призведе до збільшення часових рамок врегулювання заборгованості та збільшення матеріальних витрат для боржника. Процедура стягнення заборгованості залежать від юридичних норм країни, тому не може бути описана універсально.

Повернення боргу за споживчим кредитом у судовому порядку, в разі винесення рішення судом на користь банку, дозволяє здійснити стягнення заборгованості (з урахуванням пені, штрафних санкцій, витрат на судові процедури) з рахунків боржника, а за відсутності/нестачі коштів здійснити звернення на стягнення майна боржника. Примусове виконання судових рішень зі стягнення боргу в Україні покладається на Державну виконавчу службу [3]. Цей інструмент, хоча й використовується для компенсації втрат банку за

проблемними споживчими кредитами, не є ефективним, адже для компенсації незначної суми виданого позичальнику кредиту банк може отримати лише еквівалентне за вартістю майно, а воно є вкрай малоліквідним.

Управління портфельним кредитним ризиком при споживчому кредитуванні потребує від банку використання інших інструментів, які дозволяють управляти не кожним окремим кредитом, а портфелем таких кредитів.

Диверсифікація кредитного підпортфеля споживчих кредитів полягає в розміщенні кредитних ресурсів за кількома напрямками серед широкого кола позичальників, що відрізняються між собою родом діяльності, віком, географічним регіоном проживання. Розрізняють три основні види диверсифікації: галузеву, географічну та портфельну.

Галузева диверсифікація передбачає розподіл кредитів між клієнтами банку, що працюють у різних галузях економіки, задля зменшення кредитного ризику шляхом урівноваження кількості позичальників, що працюють у галузях із протилежними фазами коливання ділового циклу. Це досягається проведенням кореляційного аналізу та виявлення галузей економіки, результати діяльності яких меншою мірою залежать від результатів роботи інших галузей та від загального стану економіки в цілому. Таким чином, у роки сповільнення економічних циклів у одних галузях економіки, в інших буде спостерігатися зворотній ефект, а отже зменшення доходів однієї групи клієнтів буде компенсуватися їх збільшенням у другій групі клієнтів.

Географічна диверсифікація полягає в розподілі кредитів між клієнтами банку, які працюють у різних регіонах. Необхідність такого виду диверсифікації пояснюється різним рівнем доходів населення в окремих регіонах, а також можливістю нівелювати політичні, економічні та інші види потрясінь, що можуть вплинути на кредитоспроможність позичальника. Недоліком такої диверсифікації є те, що вона доступна лише великим банкам із розгалуженою мережею філій та відділень у регіонах країни.

Портфельна диверсифікація полягає у формуванні банком різних підпортфелів за різними видами кредитів: споживчих, іпотечних, на купівлю автомобіля, малому бізнесу, корпоративним клієнтам, уряду тощо. Споживчі кредити є значно ризиковішими за, наприклад, іпотечні, але й значно дохіднішими. Портфельна диверсифікація допомагає збалансувати рівень ризику та дохідності кредитного портфелю банку, тобто запобігти циклічним змінам прибутковості діяльності банку [10, с. 373-374].

Концентрація є інструментом протилежним за економічним змістом диверсифікації і полягає у зосередженні діяльності банку в певних галузях, регіонах, наданні певних видів кредитів.

Зазвичай, банки кредитують найрозвиненіші галузі, зосереджують свою діяльність на найдохідніших видах кредитів, тобто концентрують свої портфелі, й цим самим наражаються на кредитний ризик, що може перерости в ризик банкрутства. Тому менеджмент банку повинен розробити для себе чітке співвідношення диверсифікації та концентрації кредитного портфеля.

Лімітування є інструментом, що не допускає надмірної концентрації або диверсифікації кредитного портфелю. Ліміт – вставлена в абсолютних граничних величинах (сума кредиту) або у відносних показниках (коефіцієнти, індекси) максимально допустима величина наданих кредитів. Кожному підпортфелю, що виокремлений із кредитного портфеля за тим чи іншим принципом, притаманний певний рівень кредитного ризику, тому для банку важливо встановити частку, яку цей підпортфель має займати в сукупному портфелі. Встановлення лімітів кредитування забезпечує контрольоване формування кредитного портфелю із заданими параметрами ризику, дохідності та ліквідності.

Ліміти можна розділити на ліміти, що обмежують обсяг операцій (максимальний або мінімальний), ліміти концентрації та об'єднати їх у наступну систему:

- ліміти на якість кредитного портфеля (структура кредитного портфеля за рівнем ризику зобов'язань, за наявності та формами забезпечення);

- ліміти на структуру кредитного портфеля (географічну, галузеву, продуктову, за групами терміновості);
- ліміт на одну операцію або ліміти концентрації.

Резервування – інструмент, що використовується для компенсації банком втрат, які виникають внаслідок неповернення позичальником кредитів у повному обсязі або частини, шляхом попередньої акумуляції частини коштів із кожного виданого кредиту. Норма відрахування з кожного кредиту до резерву встановлюється після оцінки банком ризику невиконання позичальником своїх зобов'язань [5]. Крім того, банки зобов'язані формувати резервні фонди на покриття непередбачених збитків. Розмір відрахувань до резервного фонду має бути не менше 5% від прибутку банку до досягнення ними 25% розміру регулятивного капіталу банку [2].

Страховання кредитного ризику портфеля споживчих кредитів, на відміну від страхування індивідуального кредитного ризику, може здійснюватись лише у формі делькредерного страхування. У даному випадку банком страхується відповідальність всіх позичальників або групи позичальників.

Контроль за кредитним ризиком на рівні підпортфеля споживчих кредитів проявляється у контролі за якістю підпортфеля споживчих кредитів за наступними напрямками:

- контроль динаміки обсягу підпортфеля споживчих кредитів, зваженого за рівнем ризику;
- контроль динаміки обсягу виданих споживчих кредитів, які банк вважає операціями з підвищеним кредитним ризиком;
- контроль за питомою вагою кредитів із підвищеним рівнем кредитного ризику в підпортфелі споживчих кредитів і за її динамікою в загальному обсязі кредитного портфеля;
- контроль обсягу та динаміки сформованих резервів за споживчими кредитами.

Лімітування та резервування належать до тих інструментів, які застосовуються як на рівні банку, так і на рівні банківської системи в цілому. Ліміти та норми резервування встановлюються центральними банками країн (у окремих випадках міністерством фінансів або незалежним агентством) переважно з урахуванням вимог Базельського комітету з питань банківського нагляду. Головною метою регулювання банківської системи з боку держави є підвищення рівня її надійності та стабільності, а також захист інтересів кредиторів і вкладників.

В Україні норми лімітування кредитних операцій встановлюються Національним банком України та закріплені в Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» № 368. В Інструкції у відносних величинах встановлено нормативи (обов'язкові ліміти):

1. Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента.
2. Норматив великих кредитних ризиків.
3. Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру.
4. Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам[4].

Щоправда, не всі кредитні ліміти має сенс застосовувати до споживчого кредиту. Обмежена сума такого кредиту недостатня для порушення нормативу великих кредитних ризиків. У процесі розрахунку інших нормативів заборгованість за споживчими кредитами застосовується лише як складова.

Створення резервів на покриття можливих втрат розглядається Базельським комітетом з питань банківського нагляду як один із найважливіших методів підвищення надійності банків. В Україні створення резервів за активними операціями регламентується Положенням «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», затвердженим Постановою НБУ № 23 від 25.01.2012 р. Згідно з цим положенням, банк розробляє та

затверджує рішенням уповноваженого органу внутрішньобанківські положення щодо оцінки ризиків, формування та використання резервів за споживчими кредитами (кредитами на поточні потреби). Такі кредити належать до несуттєвих (загальна сума боргу не перевищує 50 тис. грн.), тому ризик за ними може оцінюватися на портфельній основі, ґрунтуючись на кількості днів прострочення боргу. Інші активи, які не відповідають вимогам несуттєвості, є суттєвими та оцінюються на індивідуальній основі.

Останнім і найменш прийнятним для банку інструментом є ліквідація неякісних активів шляхом продажу їх до колекторських компаній. Це надає банку можливість вивільнити резерви та підвищити якість кредитного портфеля, проте вимагає продажу заборгованості зі значним дисконтом (до 90%). Обсяг передаваної заборгованості залежить від розвиненості колекторських установ у країні. Використовуючи цей інструмент, банк фактично визнає свої помилки в управлінні кредитним ризиком.

На мезорівні мінімізація кредитного ризику здійснюється за допомогою бюро кредитних історій, що створюються та функціонують з метою забезпечення надійного функціонування кредитного ринку та стабільності банківської системи. Це відбувається шляхом збору, оброблення, зберігання та використання інформації, яка складає кредитну історію, що дозволяє користувачу уникнути втрат від кредитування завідомо неблагонадійного позичальника, а позичальнику дає стимул турбуватися про свою репутацію. Засновниками та користувачами кредитних бюро найчастіше є група/об'єднання фінансових установ-кредиторів, однак бюро може належати державі або бути нею ліцензовано. Діяльність таких бюро регулюється на законодавчому рівні зі встановленням комісії/агентства/служби, що буде здійснювати нагляд за бюро.

Крім лімітування та резервування, до інструментів мінімізації кредитного ризику на рівні банківської системи також належать ліцензування банків та зміна облікової ставки. Ліцензуванням є надання офіційного дозволу на проведення певного переліку операцій, серед яких є суто банківська – розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. До цих операцій належить видача споживчих кредитів. Центральний банк для надання ліцензії вимагає від комерційного банку пакет документів, за допомогою якого оцінюються відповідність встановленим вимогам і спроможність банку вести відповідну діяльність. Таким чином, центральний банк ще на стадії створення банку унеможливує вихід на ринок банку, який не спроможний ефективно та з дотриманням встановлених вимог вести кредитну діяльність.

Облікова ставка є інструментом грошово-кредитної політики, що слугує своєрідним орієнтиром рівня ринкових ставок у країні, а отже й рівня ставок за споживчими кредитами. Підвищення або зниження облікової ставки центрального банку означає, відповідно, посилення або пом'якшення грошово-кредитної політики. Підвищення облікової ставки здорожує вартість кредиту рефінансування для комерційного банку, тобто ускладнює можливість отримувати кредитні ресурси та розширювати масштаби кредитних операцій з клієнтами, а зниження ставок має зворотню дію. Цей інструмент є ефективним у випадку перекредитування населення, що збільшує кредитний ризик у банківському секторі.

Висновки. Для забезпечення дотримання банками нормативів і законодавства відповідної країни, центральний банк(або інший орган нагляду) здійснює нагляд за діяльністю комерційних банків. Банківський нагляд являє собою систему періодичних контрольних дій зі спостереження за встановленими для банку умовами та проводиться відповідно до Основних принципів ефективного банківського нагляду, розроблених Базельським комітетом з питань банківського нагляду. Згідно цих принципів, у частині нагляду за кредитним ризиком орган нагляду має:

- створити правову базу для банківського нагляду;
- бути незалежним, мати прозорі процедури, надійне управління, бюджетні процеси, які забезпечують йому автономію та достатні ресурси;
- розробити та підтримувати перспективну оцінку профілю ризику окремих банків і банківських груп пропорційно до їхньої важливості для системи;

- визначити, оцінити та контролювати ризики, які генеруються банками та банківською системою в цілому;
- розробити механізми раннього втручання та плану дій щодо впорядкованого виведення з ринку банків у випадку втрати ними життєздатності;
- збирати, переглядати та аналізувати пруденційну звітність і статистичні дані, що подаються банками як на індивідуальній, так і на консолідованій основі, здійснювати незалежну перевірку цих звітів за допомогою виїзних перевірок або залучення зовнішніх експертів;
- визначати чи мають банки комплексні процедури оцінки ризиків;
- оцінювати адекватність капіталу та ліквідність банків щодо їхнього профілю ризиків, ринкових і макроекономічних умов;
- визначати чи здійснюється банками належне управління кредитним ризиком, з урахуванням їхньої готовності взяти на себе ризик («апетит до ризику»), профілю ризиків, а також ринкових і макроекономічних умов. Це включає також наявність належних політики та процедур своєчасного виявлення, вимірювання, оцінки, моніторингу, звітування, контролю або зменшення кредитного ризику. Має бути охоплений весь цикл кредитування, включаючи надання кредиту, оцінку кредиту, а також постійне управління кредитним та інвестиційним портфелем банку;
- пересвідчуватись, що банки мають належну політику та процедури раннього виявлення та управління проблемними активами, а також підтримують достатній обсяг резервів;
- визначати наявність у банків належних політики та процедур своєчасного виявлення, вимірювання, оцінки, моніторингу, звітування, контролю або зменшення ризику концентрації;
- встановлювати пруденційні ліміти для обмеження операцій з окремими контрагентами або групою пов'язаних контрагентів.
- пересвідчуватися, що банки мають належні системи внутрішнього контролю з метою створення та підтримання належним чином контролюваного робочого середовища для здійснення діяльності з урахуванням профілю ризиків банку [11, с. 12-16].

Література.

1. Цивільний кодекс України // Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.
2. Про банки і банківську діяльність // Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III.
3. Про виконавче провадження // Закон України від 21.04.1999 р. № 606-XIV.
4. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні // Постанова Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 368.
5. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями // Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 р. № 23.
6. Банковские риски: учебник / коллектив авторов; под ред. О.И. Лаврушина, Н.И. Валенцевой. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : КНОРУС, 2013. — 296 с.
7. Вітлінський В.В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко — К.: КНЕУ, 2000. — 292 с.
8. Вовк В.Я. Кредитування і контроль: навч. посіб. / В.Я. Вовк, О.В. Хмеленко. — К. : Знання, 2008. — 463 с.
9. Костюченко Н.С. Анализ кредитных рисков / Н.С. Костюченко. — СПб.: ИТД«Скифия», 2010. — 440 с.
10. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2007. — 796 с.
11. Основні принципи ефективного банківського нагляду. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251>.

12. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: підручник / Л.О. Примостка – 2-ге вид. перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.

13. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.

УДК 336.77:330.567

В статті досліджено інструменти мінімізації кредитного ризику, що використовуються в процесі споживчого кредитування. Інструменти класифіковано залежно від рівнів управління та механізму впливу самого інструмента. Досліджено роль держави в управлінні кредитним ризиком на рівні банківської системи.

Ключові слова: кредитний ризик, споживчий кредит, кредитний портфель, кредитоспроможність, гарантія, диверсифікація, концентрація, ліміт, резерв, банківський нагляд.

В статье исследованы инструменты минимизации кредитного риска, используемые в процессе потребительского кредитования. Инструменты классифицированы в зависимости от уровней управления и механизма влияния самого инструмента. Исследована роль государства в управлении кредитным риском на уровне банковской системы.

Ключевые слова: кредитный риск, потребительский кредит, кредитный портфель, кредитоспособность, гарантия, диверсификация, лимит, резерв, банковский надзор.

The article examined credit risk minimization tools, which are used in the process of consumer lending. Tools are classified according to the levels of control and instrument's influence mechanism. The article also examined the role of the state in managing credit risk at the level of the banking system.

Key words: credit risk, consumer credit, credit portfolio, credit capacity, guarantee, diversification, limit, reserve, licensing, banking supervision.

Надійшла до редколегії 03.11.2013 р.